

Відділ культури і туризму
виконавчого комітету Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована
бібліотечна система

„Співець життя народного»

До 120-річчя з дня народження
Миколи Хвильового

Бібліографічний покажчик

Славутич
2013

Даний бібліографічний покажчик підготовлений відділом
бібліотечно-бібліографічного обслуговування
Загальноміського бібліотечно-інформаційного центру
м. Славутича.

Видання присвячене відзначенню у 2013 році 120-річчя
від дня народження Миколи Хвильового – визначного
українського письменника і публіциста, теоретика, одного з
основоположників пореволюційної української прози.

Покажчик містить біографію, публікації про твори
письменника, видання та статті про його життя і творчість,
розробки уроків, позакласних заходів, сценаріїв, інтернет-
ресурси про життя і творчість М. Хвильового.

Матеріал розміщений за розділами в алфавітному
порядку.

Посібник розраховано на широке коло читачів.

Укладачі:	Соловйова Л.О., Панова Л.І. Янченко О.О.
Комп'ютерний набір:	Соловйова Л.О.
Відповідальна за випуск:	Портная Н.В.

*Істинно Хвильовий, - сам хвилюєтьс і нас усіх хвилює,
п'янить і непокоїть, дратує, знесилює і полонить. Аскет
і фанатик, жорстокий до себе і суворий, а часом ніжний
і сором'язливий, химерний характерник, залюблений
у слово, у форму, мрійник.*

Коряк В.

Життєвий і творчий шлях М. Хвильового

Неперевершений майстер малої прозової форми М. Хвильовий витворив у нашому письменстві власний стиль, своєрідний різновид лірико-романтичної, імпресіоністичної новели. На середину двадцятих років він став визнаним лідером цілого літературного покоління і був незмінним детонатором гострої критичної полеміки про шляхи розвитку пореволюційної української культури, зокрема започаткував знамениту літературну дискусію 1925-1928 рр.

Народився М. Фітільов (справжнє прізвище письменника) 13 грудня 1893 р. в селищі Тростянець на Харківщині (тепер Сумської області); навчався у початковій школі, в Богодухівській гімназії. Брав участь у першій світовій війні, саме в окопах, серед солдатської маси усталюються його демократичні, частково й більшовицькі симпатії. З 1921 р. – він у столичному Харкові, де й дебютує як поет. Самобутній голос автора збірок «Молодість» і «Досвітні симфонії» не загубився в поетичному розмаїтті перших пореволюційних років. Та все ж за творчим обдарованням М. Хвильовий був прозаїком, він сам це скоро відчув і після виходу другої збірки до поезії звертався лише епізодично.

Поява «Синіх етюдів» (1923) справила вибухове враження, вони були зустрінуті найавторитетнішими тогочасними критиками як явище значне й цілком новаторське. «З Хвильового безперечно цікава постать саме з художнього погляду: ще не вироблена, не вирізьблена, не докінчена навіть, але сильна», – писав С. Єфремов. О. Дорошкевич вважав, що збірка «Сині етюди» «придбала авторові славу першорядного письменника». О. Білецький у відомій статті «Про прозу взагалі та про нашу прозу 1925 року» назвав М. Хвильового «основоположником справжньої нової української прози».

В

Новели прозаїка приваблювали не лише тематичною злободенністю, а й стильовою, мистецькою самобутністю, засвідчували утвердження нової манери письма. М. Хвильовий починав як неоромантик. Письменник був неперевершеним майстром у передачі безпосередніх вражень, миттєвих настроїв через предметну чи пейзажну деталь, через ланцюг асоціацій.

Подальша еволюція письменника була непростю, й романтичний пафос поступово заступали викривально-сатиричні мотиви, на зміну захопленим гімнам революції приходив тверезий аналіз реальної дійсності.

Вирізнялися у «Синіх етюдах» такі героїко-романтичні новели, як «Солонський Яр», «Легенда», «Кіт у чоботях». У цих ранніх творах, написаних 1921-1922 рр., ще помітні сліди учнівства. Герої-революціонери постають швидше як символічні узагальнення, ніж індивідуалізовані характери. Але М. Хвильовий був надто прозорливим і чесним митцем, щоб закривати очі на драматичну невідповідність між ідеалом і його реальним втіленням. Впродовж усього творчого шляху однією з найважливіших для нього була проблема розбіжності мрії і дійсності. Основним композиційним принципом таких новел, як «Синій листопад», «Арабески», «Сентиментальна історія»,

«Дорога й ластівка» (частково й «Повісті про санаторійну зону») є бінарне протиставлення сцен реальних і вимріяних, уяви й дійсності, романтичних злетів і прикрих приземлень.

Своєрідним ключем для розкриття стильової магії М. Хвильового можна вважати новелу «Арабески» (1927).

Виразне притчове звучання має новела «Сентиментальна історія». Дещо ідеалізована героїня, чиста й наївна Б'янка, щиро захоплена революційними перетвореннями, в огні яких загинув її старший брат. Але швидко вона переконалася, «що прийшла якась нова дичавина і над нашою провінцією зашуміла модернізована тайга азійщини». Новела може бути прочитана як життєпис втраченого покоління, трагічна історія безнадійних пошуків втраченого часу.

У багатьох романтичних творах письменника звучить туга за цим втраченим часом, втраченим раєм – короткою миттю втіленого ідеалу. Це, у цілковитій згоді з романтичним світоглядом, період битви, збройного повстання, високого духовного пориву. Лише легендарні дні, коротку мить узгодження мрії та дійсності персонажі Хвильового вважають своїм, теперішнім часом, до якого постійно звернені їхні ностальгічні помисли.

Що ж до надії, то її у міфологізованій світобудові прозаїка символізує Марія – людська і Божа мати, материнське всепрощення й любов. Це вона з'являється перед внутрішнім зором комунара-чекіста у перших рядках новели «Я (Романтика)»: «З далекого туману, з тихих озер загірної комуни шелестить шелест: то йде Марія». ...»воістину моя мати – втілений прообраз тієї надзвичайної Марії, що стоїть на гранях невідомих віків. Моя мати – наївність, тиха жура і добрість безмежна». Убивши матір, герой опиняється серед мертвого степу, а над «тихими озерами загірної комуни» зникає світле

видиво Богоматері. Марія – центральний гуманістичний символ новели «Я (Романтика)». У цьому високотрагедійному творі, чи не найсильнішому у прозовому доробку письменника, автор безстрашно аналізує одну з основних колізій часу – колізію гуманізму й фанатизму. Розкривається суперечність між одвічним ідеалом любові й тим беззастережним служінням абстрактній ідеї, доктрині, яке, мов ненаситний молох, зрештою вимагає зректися всього людського. У трактуванні основного конфлікту твору помітний, зокрема, вплив антропософських ідей. Важливим у художній концепції новели є і розвінчування фальшивої романтики, яка заступає собою традиційні етичні цінності. Заполоненого сумнівами героя-чекіста, «главковерха чорного трибуналу комуни», М. Хвильовий ставить в екстремальну ситуацію неминучого вибору. Роздвоєне єство Я-оповідача розкривається в його внутрішніх монологів, у повсякчасних спробах самовиправдання.

У непримиренній суперечності зіткнулися найсвятіші для героя почуття: синівська любов, синівський обов'язок перед матір'ю – і революційний обов'язок, служіння найдорожчій ідеї. Він ще пробує якось відстрочити фатальне рішення («я чекіст, але я і людина»), та весь попередній шлях моральних компромісів робить розв'язку неминучою. Герой перестає бути особистістю, яка сама розпоряджається власним життям і власними рішеннями, він стає гвинтиком і заложником могутньої системи.

Навіть у синівському праві в останню годину «з матір'ю побути на самоті» героєві вже відмовлено. Коли чекіст підходить вночі до віконця матеріної камери, поряд миттю виростає постать вартового-дегенерата, «вірного пса революції» на чатах. Герой тоскно подумав: «Це сторож моєї душі» і покійно побрів геть. Саме цей епізод став, очевидно, моментом

остаточного зламу. Нездатному на бунт, на відстоювання себе як суверенної особистості, героєві залишається тільки виконати волю системи, зробити те, чого від нього ждуть недремні стражі його душі: «Тоді я у млості, охоплений пожегом якоїсь неможливої радості, закинув руку на шию своєї матері й притиснув її голову до своїх грудей. Потім підвів маузера й нажав спуск на скроню». Абстрактному ідолу майбутнього принесено найбільшу жертву і найбільший злочин – матеревбивство. Чекіста урочисто вітає дегенерат – цей ідеальний представник суспільства, якому потрібні не повноцінні й незалежні люди, а засліплені фанатики. Ціною злочину оповідач остаточно прилучився до них.

Прекрасна «загірна комуна» була для М. Хвильового ідеалом гуманізму, гармонійною світобудовою, де все – заради людини. Його віра в комунізм – це віра в прийдешнє торжество гуманізму. Але на ріках невинної крові не могло постати гуманне суспільство – це тверезе попередження звучало тоді й у М. Хвильового, й в П. Тичини, й в Є. Плужника, й в М. Куліша, цим пафосом гуманізму перейнята вся література розстріляного відродження.

М. Хвильовий-романтик умів бути й пильним спостерігачем, аналітиком пореволюційної дійсності. Критичний, сатиричний струмінь з'являється уже в ранній його прозі. Невеликою ж повістю «Іван Іванович» (1929) письменник засвідчив віртуозне володіння сатиричним жанром. Гостра іронія, нищівний сарказм письменника спрямовані проти все тих же вічних обивателів, світової сволочі, котра скористалася плодами революції й проникла в усі соти нового суспільного організму.

Загалом у творчій еволюції письменника можна досить чітко виділити два етапи. Перший – це романтична, лірико-

імпресіоністична, в основному безсюжетна проза. Другий, початок якого можна датувати приблизно 1926-1927 рр., – це період поступового переходу до врівноваженішої конкретно-реалістичної манери письма, опанування майстерністю сюжетобудови у великих прозових формах, а водночас і посилення іронічних, сатиричних інтонацій.

Уже опублікована на початку 1924 р. «Повість про санаторійну зону» була багатообіцяючою заявкою молодого письменника на оволодіння жанрами «великої» прози. Хоча написано твір у тій же, притаманній ранньому Хвильовому, лірико-імпресіоністичній стилістиці. Тут постає ціла галерея зайвих людей, вчорашніх палких борців за нове життя, в якому їм тепер немає місця. І сама відгороджена від світу «санаторійна зона» – уособлення останнього прихистку цих розчарованих, відкинутих на узбіччя героїв. У заміському санаторії збираються різні люди, здебільшого невдахи чи надломлені життям колишні борці, які болісно переживають крах ідеалів.

Але страшнішими, небезпечнішими в суспільстві є навіть не ті, хто кається, переломлюється під тягарем сумління, а ті, кого совість уже не мучить, хто у своїй катівській діяльності бачить сенс життя. Це Анархова подруга Майя, таємна чекістка, котра виконує в цьому тихому закутку до абсурду незвичайну роль.

Влітку 1926 р., у розпал літературної дискусії, з'явилася друком перша частина роману «Вальдшнепи». Його персонажі, так само невтомно полемізуючи, дошукуються відповідей на найгостріші питання доби. Йдеться про болючі проблеми національного буття, національно-культурного відродження України, про осмислення непростих уроків революції. Отже, українські революційні інтелігенти опиняються на страшному

роздоріжжі. Це – трагедія покоління, трагедія самого М. Хвильового.

Співчуваючи зневіреном, змученим сумнівами сучасникам, письменник пов'язує надії на майбутнє з новим поколінням сильних, вольових людей. Оповита серпанком таємничості «московка» Аглая (нащадок, як впливає з її споминів про знаменитого прадіда, давнього козацького роду) проголошує культ нових людей, покликаних до активної дії, «не тієї, що комсомолить у пустопорожнє, а тієї, що, скажемо, Перовська». Бо тисячі таких, як вона, вже не можуть жити без повітря. Звідси й відкидання провінційності, властивої національній вдачі українця м'якотілості – відкидання настільки безоглядне, що в полемічному запалі для них зайвим пережитком виявляється навіть... Шевченко.

Уславлення безумства хоробрих, сильних особистостей, покликаних бути вождями, поводитися мас – новий мотив у творчості прозаїка. Зрозуміло, що вкладене в уста героїв не можна ототожнювати з поглядом автора. Та все ж висловлені в романі ідеї свідчили про серйозне прочитання творчості Ф. Ніцше, а з іншого боку – вісниківських статей Д. Донцова. Це помітно і в тогочасних памфлетах письменника. Так чи інакше, ранні романтичні концепції М. Хвильового тепер багато в чому переосмислюються. Це був, можливо, й не відступ од романтизму як такого, а нове трактування романтичного героя. Той активний романтизм, який він пропагував, якраз і передбачав орієнтацію на сильну, діяльну особистість.

Проте саме ці ідеї, як і роздуми про перспективи національного відродження, після журнальної публікації роману були піддані нищівній критиці. Шосте число журналу «Вапліте» (1927), де друкувалася друга частина «Вальдшнепів», було конфісковане, повного тексту роману досі не знайдено. Цей твір

сприймався значною частиною тогочасної інтелігенції перш за все як річ публіцистична, як єдина можливість для опального автора ще раз окреслити свою позицію.

Своїми памфлетами М. Хвильовий висловив значною мірою позиції всієї творчої інтелігенції. Його стаття «Про «сатану в бочці», або про графоманів, спекулянтів та інших «просвітян» (1925), була вагомим аргументом у знаменитій літературній дискусії 1925–1928 рр. Водночас ця публікація розкрила ще одну грань блискучого таланту М. Хвильового – таланту незрівнянного памфлетиста, пристрасного полеміста. Впродовж 1925–1926 рр. З'явилася ще низка памфлетів, об'єднаних у цикли «Камо грядеши», «Думки проти течії», «Апологети писаризму». Написаний 1926 р. памфлет «Україна чи Малоросія?» був заборонений і став відомим читачеві лише 1990 р.

Стиль М. Хвильового-памфлетиста досить своєрідний, він і тут застається неповторним художником. Афористичність висловлених гасел, багатство й розмаїтість метафоричної образності, історичних, літературних ремінісценцій, виваженість аргументації, – все це риси індивідуального стилю, які дозволяють оцінити памфлети М. Хвильового як мистецьке явище.

Та культурологічні проблеми вже не бралися опонентами до уваги. Дискусія набирала політичного характеру. Хмари однієї з найстрашніших трагедій ХХ ст. вже збиралися над Україною. Наступала пора гірких поразок та розчарувань і для самого М. Хвильового. Перестає виходити журнал «Вапліте», а відтак припиняє існування й сама організація. Письменник змушений писати покайні листи, клястися у вірності комуністичній ідеології. Читати ці документи (зокрема статті, спрямовані проти товаришів по перу, як-от проти футуристів чи

С. Єфремова) гірко й сьогодні, та вони дають уявлення, у яку безвихідь «героїчного терпіння» був він загнаний.

М. Хвильовий зважається на останній крок у своїй виснажливій боротьбі. Постріл 13 травня 1933 р. був трагічною крапкою в історії українського відродження пореволюційних років. Проте все, здійснене ним, залишилося у скарбниці української культури як одна з неперевершених її сторінок, як заповідь майбутнього розквіту, вимріяного М. Хвильовим.

Твори М. Хвильового

Хвильовий М. Твори у 2 т. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 1: Поезія. Оповідання. Новели. Повісті / Упоряд. М.Г. Жулинського, П.І. Майдаченка; Передм. М.Г. Жулинського – 650 с.

Хвильовий М. Твори у 2 т. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 2: Повість. Оповідання. Незакінчені твори. Нариси. Памфлети. Листи / Упоряд. М. Г. Жулинського, П.І. Майдаченка. – 925 с.

Хвильовий М. Твори у 2 т. – К.: Дніпро, 1991. – Т. 1: Поезія. Оповідання. Новели. Повісті / Упоряд. М.Г. Жулинського. – 650 с.

Хвильовий М. Твори у 2 т. – К.: Дніпро, 1991. – Т. 2: Повість. Оповідання. Незакінчені твори. Нариси. Памфлети. Листи / Упоряд. М. Жулинського, П. Майдаченка. – 925 с.

Хвильовий М. Вибрані твори. – Харків: Ранок, 2008. – 352 с. – (Серія «Програма з літератури»).

Хвильовий М. Арабески (Уривки) // М. Жулинський Слово і доля: Навч. посібник. – К.: Видавництво А.С.К., 2006. – С. 337-349.

Хвильовий М. Арабески (Уривки) // М. Жулинський Українська література: творці і твори: учням, абітурієнтам, студентам, учителям. - К.: Либідь, 2011. – С. 428-441.

Хвильовий М. Вірші // Шедеври української любовної лірики: Літературно-художнє видання. – Харків: Фоліо, 2006. – С. 234-236. – (Серія «Література»).

Хвильовий М. Два оповідання // Дніпро. – 1989. – № 9. – С. 94-103.

Хвильовий М. Кіт у чоботях; Я (Романтика) // Українська література: Хрестоматія для 11 кл. / Упоряд.: Т.О. Харахоріна, Т.В. Ткачук, В.С. Адаменко. – Донецьк: ВКФ «БАО», 1999. – С. 4-33.

Хвильовий М. Новели, оповідання. «Повість про санаторійну зону; «Вальдшнепи»: Роман; Поетичні твори; Памфлети / Вступ. ст., упоряд. і приміт. В.П. Агеєвої. – К.: Наукова думка, 1995. – 816 с. – (Б-ка української літератури).

Хвильовий М. Санаторійна зона: Повісті, оповідання, роман. – Харків: Основа, 2009. – 506 с.

Хвылевый М. Синие этюды: Повесть, рассказы / Пер. с украинского. – М.: Сов. писатель, 1990. – 496 с.

Хвылевый М. Синий ноябрь: Избранное / Пер. с укр., сост., послесл. А. Руденко-Десняк. – М.: Известия, 1991. – 640 с.: ил. – (Б-ка Дружбы народов).

Хвильовий М. Синій листопад: Повісті; Оповідання; Новели: Для серед. та ст. шк. віку / Упоряд. та авт. перед. І прим. Ю. Цеков. – К.: Молодь, 1993. – 416 с.

Хвильовий М. Твори // Живиця: Хрестоматія укр. літ ХХ ст.: У 2-х кн. – Кн 1. – К.: Твім інтер, 1998. – С. 279-322.

Хвильовий М. Твори // Українське слово: Хрестоматія укр. літ. і літ. критики ХХ ст.: У 4-х кн. – Кн. 2. – К.: Аконті, 2001. – С. 199-294.

Хвильовий М. Я (Романтика): Новела (Скорочено); Іван Іванович (Уривок) // Українська література: Хрестоматія для 11

кл. серед. навч. закладів / Упоряд. Р.В. Мовчан, Ю.І. Ковалів. – Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 1999. – С. 101-133.

Хвильовий М. Я (Романтика). Кіт у чоботях // Українська література. Стислий виклад змісту всіх творів за новою шкільною програмою. 10-11 кл. / Автори-упорядники Ю.Г. Башкірова Ю. та ін. – Харків: Веста:Ранок, 2007. – С. 254-265. – (Дайджест).

Хвильовий М. Я (Романтика): Новела; Сентиментальна історія (Скорочено) // Українська література. 11 клас: Хрестоматія / Упоряд. О.І. Борзенко, М.П. Сподарець. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Харків: Веста:Ранок, 2008. – С. 61-97.

Хвильовий М. Я (Романтика): Скорочено // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. У 3-х книгах. – Кн. 1. – К.: Рось, 1994. – С. 672-688.

Про життя і творчість

Агеєва В. Микола Хвильовий: До 100-річчя від дня народження // Українська культура. 1993. – № 11-12. – С. 10-11.

Агеєва В.П. Хвильовий Микола // Гроно нездоланих співців: Літ. портр. Укр. письменників ХХ ст., твори яких увійшли до оновлених шкіль. програм: Навч. посібник для вчителів та учнів ст. кл. серед. шкіль. / Упоряд. В.І. Кузьменко. – К.: Укр.письменник, 1997. – С. 112-122.

Андрусенко В.П. и др. Микола Хвылевый. Повесть «Санаторийная зона» // В.П. Андрусенко и др. 50 знаменитых украинских книг. – Харьков: Фолио, 2004. – С. 218-227. – (100 знаменитых).

Багацька Л. Нова актуальність Миколи Хвильового: Із презентації «Вибраних творів» письменника // Літературна Україна. – 2011. – 15 грудня. – С. 1,11.

Бернадська Н.І. Микола Хвильовий: Основні віхи життя і творчості. «Солонський Яр», «Кіт у чоботях», «Я (Романтика)», «Мати» // Н.І. Бернадська Українська література ХХ ст.: Навч. посібник для старшокл. та вступників до вищих навч. закл. – К.: Знання-Прес, 2004. – С. 47-56.

Бурляй Ю. Правда про смерть Хвильового // Київ. – 1995. – № 6. – С. 140-143.

В невязаній мові: Микола Хвильовий // Історія української культури. Х зшиток. Липень 1937. – К.: Обереги, 1993. – С. 451-452.

Вертіль О. «Істинно: Хвильовий. Сам хвилюється і нас усіх хвилює»: До 120-річчя з дня народження письменника // Урядовий кур'єр. - 2013. - 26 грудня. - С. 11.

Видашенко Н. «Синтезатор ідей М. Хвильового»: Художній метод А. Любченка // Дивослово. – 2003. – № 9. – С. 15-17.

Волошко Є. Треба говорити вголос: Про білі плями в українському літературознавстві. Микола Хвильовий // Вітчизна. – 1988. – № 4. – С. 175-176.

Гречанюк С.С. День повернення Миколи Хвильового // С.С. Гречанюк На тлі ХХ століття: Літературно- критичні нариси. – К.: Рад. письменник, 1990. – С.99-138.

Грибіниченко Т., Козачук Г. Трагічна доля Миколи Хвильового // Т. Грибіниченко, Г. Козачук Вчимося писати твір з української літератури: 8-11 класи. – К.: Либідь, 2000. – С. 166-169.

Григор'єв О. Микола Хвильовий – романтик // Пенсія. – 2008. – № 2. – С. 36-37.

Губенко- Маслюченко В. Смерть Хвильового // Літературна Україна.–1995. – № 47. – С 4.

Донцов Д. Микола Хвильовий // Українське слово: Хрестоматія укр. літератури та літературної критики ХХ ст. - Кн.1. – К.: Рось, 1994. – С. 654-672.

Дончик В. Г. Письменник трагічної долі: Микола Хвильовий / В. Г. Дончик // Доля української літератури – доля України: Монологи й полілоги. – К.: Грамота, 2011. – С. 49-52.

Дончик В. Г. Сучасне прочитання: Художній світ Миколи Хвильового / В. Г. Дончик // Доля української літератури – доля України: Монологи й полілоги. – К.: Грамота, 2011. – С. 54-61.

Жулинський М. Він пізнав радість бунту: Микола Хвильовий: Балансування на лезі мистецтва і політики // Літературна Україна. – 1993. – 16 грудня. – С. 2.

Жулинський М. Микола Хвильовий. – К.: Товариство «Знання» України, 1991. – 32 с.

Жулинський М. Микола Хвильовий // М. Жулинський. Із забуття – в безсмертя (Сторінки призабутої спадщини). – К.: Дніпро, 1990. – С 264-293.

Жулинський М. Микола Хвильовий // Письменники Радянської України: (Збірник). – Вип. 14: 20-30 роки: Нариси творчості / Упоряд. С. А. Крижанівський. – К.: Рад. К.: Рад. письменник, 1989. – С. 6-34.

Жулинський М. Микола Хвильовий // М. Жулинський Слово і доля: Навч. посібник. – К.: Видавництво А.С.К., 2006. – С. 329-336. письменник, 1989. – С. 6-34.

Жулинський М. Микола Хвильовий. Романтик «У діадемі червоного страждання» // М. Жулинський Українська література: творці і твори: учням, абітурієнтам, студентам, учителям. – К.: Либідь, 2011. – С. 409-427.

Задорожна Л. М. Хвильовий Микола // Живиця: Хрестоматія укр. літ ХХ ст.: У 2-х кн. – Кн 1. – К.: Твім інтер, 1998. – С. 275-278.

Ковалів Ю. Деміфізація світу як тексту у прозі Миколи Хвильового (Фрагменти) // Дивослово. – 2006. – № 6. – С. 43-47.

Ковалів Ю. Так, «камо грядеши»... Микола Хвильовий // 20-і роки: літературні дискусії, полеміки: Літературно-критичні статті. – К.: Дніпро, 1991. – С. 19-68.

Кодлюк Я. П., Одинцова Г. С. Микола Хвильовий // Я.П. Кодлюк, Г.С. Одинцова. Сто двадцять розповідей про письменників: Довідник для вчителя початкових класів. – К.: Наш час, 2006. – С. 158-160.

Колісниченко А. Катастрофа Кентавра: Микола Хвильовий і естетика розстріляного ренесансу: Есе перше // Київ. – 1997. – № 7-8. – С. 115-129.

Колісниченко А. Катастрофа Кентавра: Микола Хвильовий і естетика розстріляного ренесансу: Есе друге. // Київ. – 1998. – № 9-10. – С. 136 – 149.

Кошелівець І. Хвильовий Микола // Енциклопедія українознавства. Т. 9. – Львів, 2000. – С. 3573.

Легендарний бунтівник: Микола Хвильовий // Літературна Україна. – 1993. – 16 грудня. – С. 1.

Лігостова О. Вибір героїв Хвильового // Слово і час. – 1995. – № 7. – С. 56-59.

Лігостова О. Дзеркало душі: Природа у структурі новел Миколи Хвильового // Дивослово. – 1994. – № 5-6. – С. 59-60.

Любченко А. Спогади про Хвильового: Із записної книжки // Літературна Україна. – 1993. – 16 грудня. – С. 2.

Мейс Д. Буремний дух розстріляного відродження: Микола Хвильовий // Сучасність. – 1994. – № 12. – С. 73-82. Закінчення. Початок в № 11.

Мостепан О. Творчість Миколи Хвильового в контексті метафори хвороби (Психологічні захворювання у прозі письменника) // Дивослово. – 2013. – № 11. – С. 56-61.

Наснко М.К. «Велика кров з малої рани»: Іван Дніпровський про Миколу Хвильового // М.К. Наснко Одержимість: Критичні розвідки, портрети, відгуки. – К.: Освіта, 1990. – С. 94-102.

Наснко М. «М'ятежний геній» літератури і жертва комуністичного божевілья: Студія про життя і творчість М. Хвильового // Вітчизна. – 2008. – № 11-12. – С. 153-162.

Наснко М. Прощальне слово Миколи Хвильового // М.К. Наснко Одержимість: Критичні розвідки, портрети, відгуки. – К.: Молодь, 1990. – С. 90-93.

Наснко М. Хвильовий Микола // З порога смерті: Письменники України - жертви сталінських репресій / Авт. кол.: Л.С. Бойко та ін. – Вип. 1 / Упоряд. О.Г. Мусієнко. – К.: Рад. письменник, 1991. – С. 437-440.

Нестеренко П. Бунтівний, запальний, романтичний: До 110-річчя від дня народження Миколи Хвильового // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 245. – С. 9.

Оліфіренко С.М. та ін. Хвильовий Микола // С.М. Оліфіренко та ін. Універсальний літературний словник-довідник. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – С. 376.

Пахаренко В. Суть та революція ідеології М. Хвильового // Розбудова держави. – 1996. – № 7. – С. 44-48.

Плющ Л. Кабалістична символіка у Хвильового // Філософська і соціологічна думка. – 1997. – № 1- 2. – С. 59-73.

Радість бунту: До 100-річчя з дня народження М. Хвильового // Урядовий кур'єр. – 1993. – 11 грудня. – С. 6.

Розумний М. Микола Хвильовий та українська ідея // Генеза. – 1994 – № 2. – С. 100-105.

Солод Ю. Микола Хвильовий - романтик революції // Ю. Солод Українська література: Конспект. – К.: Козаки, 1996. – С. 214-225.

Степаненко А. Хвильовий без німба // Український засів. – 1995. – № 4. – С. 69-85.

Стус Д. Самовбивство віри. 1933-й. Голодна весна: Микола Хвильовий // Пенсія. – 2008. – № 5-6. – С. 42-43.

Тимків Н. Позиція автора в новелі «Я (Романтика)» та в повісті «Сентиментальна історія» Миколи Хвильового (На рівні тексту і підтексту) // Дивослово. – 2005. – № 4. – С. 10-13.

Фащенко В.В. «Чия правда, чия кривда?»: Тарас Шевченко і Микола Хвильовий // В.В. Фащенко У глибині людського буття: Літературознавчі студії. – Одеса: Маяк. – 2005. – С. 623-638.

Хвильовий Микола // Історія укр. літератури. XX ст. У 2 кн. – Кн. 1: 1910-1930-ті роки: навч. посібник / За ред. В.Г. Дончика. – К.: Либідь, 1993. – С. 553-551.

Хвильовий Микола (Микола Григорович Фітільов) // Новий довідник: Українська мова та література. – К.: ТОВ «Казка», 2005. – С. 730-736.

Хвильовий Микола // Нові імена в програмі з української літератури: Посібник для вчителя / Упоряд. В.Я. Неділько. – К.: Освіта, 1993. – С. 146-169.

Хвильовий Микола // Україна: Для дітей середн. шк. віку / Авт.-упоряд. В.М. Складенко. – Харків: Фоліо, 2006. – С. 369. – (Дитяча енциклопедія).

Хвильовий Микола Григорович (Фітільов) (1893-1933) // Українська культура. – 2000. – № 7- 8. – С. 32.

Хвильовий Микола // Українська література. 11 клас: Хрестоматія / Упоряд. О.І. Борзенко, М.П. Сподарець. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Харків: Веста: Ранок, 2008. – С. 59-61.

Хвильовий Микола // УСЕ Універсальний Словник-Енциклопедія. – К.: «Ірина», 2009. – С. 2450.

Хвильовий Микола // Усі українські письменники / Упорядники Ю.І. Хізова, В.В. Щеголева. – Харків: Торсінг плюс, 2008. – С. 180-186.

Хвильовий Микола // Усі цитати до творів з української літератури 5-12 класи / Укладач Н.В. Курганова. – Харків: Торсінг плюс, 2006. – С. 225-232.

Шерех Ю. Літ Ікара (Памфлети М. Хвильового) // Ю. Шерех Третя сторожа: Література. Мистецтво. Ідеології. – К.: Дніпро, 1993. – С. 266-331.

Юрченко В. Бінаризм творчого мислення Миколи Хвильового: Лінія анарх – Карно у повісті «Санаторійна зона» // Дивослово. – 2006. – № 1. – С. 56-58.

Розробки уроків та сценарії

Панчук Л. Трагізм світобачення Франца Кафки та Миколи Хвильового: Урок компаративного аналізу новел «Перевтілення» та «Я (Романтика)» // Всесвітня літ-ра в середніх навчальних закладах України. – 2008. – № 7-8. – С. 107-108.

Софійчук Г. Розп'ятий на хресті фанатичної ідеї: Урок в 11 класі за новелою М. Хвильового «Я (Романтика)» // Дивослово. – 2008. – № 10. – С. 19-21.

Швець Г. Система уроків вивчення творчості М. Хвильового // Дивослово. – 2000. – № 9. – С. 40-47. – Закінчення. Початок у № 8.

Інтернет-ресурси

<http://uk.wikipedia.org/wiki/МиколаХвильовий> – Вікіпедія.

<http://www.ukrlit.vn.ua/biography/hviloviy.html> – Біографія М. Хвильового.

<http://lib.misto.kiev.ua/UKR/TVIR/HVILYOVIY/hvilyovii3.txt> – Трагізм життєвої долі Миколи Хвильового.

ib.misto.kiev.ua/UKR/BIOGRAPHY/hvilyovii2.txt – Микола Хвильовий.

<http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=126> – Хвильовий Микола. Короткий життєпис.

<http://www.ukrlit.vn.ua/biography/hviloviy1.html> – Микола Хвильовий – Микола Григорович Фітільов - Біографія.

http://onlyart.org.ua/?page_id=35670 – Біографія М. Хвильового.

<http://www.istpravda.com.ua/research/2013/05/13/123968/> – Ростислав Мельників. Життя і смерть Миколи Хвильового. Від комуніста до коммунара.

<http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/05/8/123335/> – Ліліана Вежбовська. Постріл у самого себе. Містерія Миколи Хвильового.

Зміст

Життєвий та творчий шлях М. Хвильового.....	3
Твори М. Хвильового.....	12
Про життя і творчість.....	14
Розробки уроків та сценарії.....	21
Інтернет-ресурси.....	22